

NOVE NAJDBE V PODRUŽNIČNI CERKVI SV. NIKOLAJA NA GODEŠIČU

Prve najdbe zgodnejših stavbnih elementov v podružnični cerkvi sv. Nikolaja na Godešiču dokazujejo, da cerkev datira v romansko dobo. Prenovitvena dela v cerkvi odstirajo zaveso časa in odkrivajo vedno nove zanimivosti. Lani odkrita romanska apsida je pri obnovitvenih delih v tlaku prezbiterja narekovala previdnost pri izkopavanju. Po slednjem se je temelj romanske apsida razkril v celoti in jasno nakazuje njeno polkrožno obliko ter širino temelja, ki meri od 110 do 120 cm. Temelji apsida so ohranjeni v višini sedanjega tlaka v ladji, ki je za 16 cm nižji od tlaka v prezbiteriju, in merijo 87 cm. Na temeljih apsida je dobro razvidna tudi širina stene, ki je merila 80 cm. Dimenzije in lego apsida sta dokumentirala Modest Erbežnik in Jože Oman iz Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine Ljubljana. Po prenovi prezbiterja so temelji romanske apsida nakazani s tlakom iz kamnoloma v Hosti. Polkrožni tlak, položen po linijah nekdanje apsida, tako predstavlja kontinuiteto s preteklostjo, opečnati tlak pa je položen po vzoru prvotnega tlaka, torej diagonalno.

Graditelji cerkve so od romanike do zadnje baročne predelave pri gradnji uporabljali predvsem domač material. Za gradnjo temeljev so uporabljali predvsem t. i. "škofjeloški ploščati apnenec z rožencem, ker je ta s svojo paralelepipedno obliko in različnimi dimenzijami zelo

Temelji romanske apsida

pripraven za zidanje. Večino tega so nabrali kar v bližnji Sori, ker so veliki kosi zaobljeni. Večje ploščate kose pa so pritorili z druge strani Sore, kjer je bilo kar nekaj kamnolomov tega kamna. Ostanek romanske apside v prezbiteriju je praktično ves iz tega kamna. Do nekako 20 odstotkov kamna v temeljih cerkve pripada drugim različnim prodnikom, ki jih je nanesla Sora iz obeh dolin."¹ V polnilu pod tlakom, pa tudi v oltarni mizi in stenah, so bili najdeni različni kosi lehnjaka, "ki kažejo ponekod sledove obdelave. Nekdanji graditelji so ga uporabljali zaradi nizke volumenske teže in lahke obdelave predvsem za različne stropne gradbene in arhitektonske elemente."² Lehnjak najverjetneje izvira iz okolice Kašpirjeve kmetije v dolini Brebovnice pod Lučinami.

Zanimivi dokazi prenov sedanjega prezbiterija so tudi različne plasti, ki so bile odkrite ob odstranitvi tlaka in izkopavanju nasutij. Posedanje podlage (zemlje) po celotni površini prezbiterija, še posebej ob njegovih temeljih, je zahtevalo nasipanje terena in izdelavo novih tlakov estriha. Dosedanji tlakovci so bili položeni na apnenno malto, pod katero je bilo okrog 7 cm nasutja iz sorške mivke, opečnatega drobirja in zdrobljenih ometov. Pod omenjeno plastjo je bila druga plast malte, v kateri so bili vidni sledovi tlakovcev, ki so jih ob naslednji prenovi preprosto odstranili in znova uporabili na novi podlagi. Pod to plastjo malte je bilo 6 cm nasutja zemlje in znova plast 6 cm estriha, pod katero je bilo 2 cm nasutja zemlje. Zadnja odkrita plast je bila pokrita s 3 cm estriha, pod katerim je bilo na posameznih delih nasutje, najbrž delov romanske apside, deloma pa zemlja.

Različne plasti tlaka v prezbiteriju

Ob delni odstranitvi nasutja ob temeljih sedanjega prezbiterija je postalo vidno, da so graditelji pri zidavi uporabili tudi poslikane dele romanskih ometov, torej takšne freskoomete, kot so bili lansko leto najdeni pod drugim tlakom estriha, ob temelju romanske apside. Na delih ometov sta jasno vidni dve plasti poslikave, prvotna v oksidno rdeči barvi in drugotna fresko poslikava s furlanskim koloritom.³ Romanska poslikava godeške apside je eden redkejših primerov pri nas. Domnevno romanska poslikava je bila odkrita tudi na južni steni ladje pri sv. Lenartu na Jami in je po analizi Nike Leben, iz leta 1995, edini primer iz skupine romanske cerkvene arhitekture na severnem obrobju loškega gospostva.⁴ Tudi sicer so bile romanske poslikave pri nas dokaj skromne. Zadnikar ugotavlja, da je slikarska dekoracija iz obdobja romanike še skromnejša od kiparske.⁵

Pri izkopu tlaka so bili odkriti tudi ostanki šestih obočnih služnikov, v bazi polkrožne oblike, ki so podpirali rebrasti obok gotskega prezbiterija. Le-ta je bil dvo-

polni, s triosminskim zaključkom. Ostanke služnikov bodo po prenovi cerkve vidni. Služniki in ostanke ločnih reber, najdeni med kamnitim polnilom cerkvenega tlaka, so iz drobnozrnatega škofjeloškega konglomerata. *“Ta kamen, ki so ga lomili tako na grajskem griču kakor tudi na obeh Kamnitnikih, je bil še do nedavnega glavni arhitektonski kamen pomembnejših javnih in zasebnih stavb stare Stare Loke, Škofje Loke pa tudi bližnje in daljnje okolice.”*⁶

Dosedanje najdbe nakažujejo, da lahko godeški prezbiterij, z značilnim triosminskim zaključkom, označimo kot primer t. i. kranjskega prezbiterija.⁷ Pri odstranjevanju ometa na baročnem slavoloku med prezbiterijem in ladjo, je bil do višine 2,2 m odkrit prvotni gotski slavolok s porezanimi robovi.⁸ Slavolok je bil polihromiran z oprogami iz svetlooker barve z rdečo obrobo. Elementi gotskega slavoloka so iz *“svetlosivega drobnozrnatega apnenčevega konglomerata,*

*kakršen se pojavlja v plasti med Marjinim breznom in Gipsovo jamo pod Grebenarjem. Ta zrelejša in zato homogenejša kamnina je omogočala lažje kamnoseško delo in boljšo površinsko obdelavo.”*⁹ Apnenčasti konglomerat in peščenjak kamnitih ostankov v prezbiteriju izvira *“ponajveč iz nekdanjih manjših kamnolomov izza Loškega gradu iz okolice Grebenarja.”*¹⁰ Sodeč po strukturi in barvi Alojzij P. Florjančič njihov izvor pripisuje staremu kamnolomu v Vinčarjih.

Ob iskanju ustrezne rešitve za hidroizolacijo oltarne mize in izkopu materiala okrog nje se je pokazalo, da so ob prenovi oltarja leta 1889 skoraj do tal podrli prvotno oltarno mizo, ki je bila sezidana najverjetneje iz večjih kosov stene romanske

Eden izmed šestih služnikov, ki so podpirali strop gotskega prezbiterija

Slavolok v prezbiteriju s porezanimi robovi

apside in je bila po dimenzijah manjša od sedanje. Merila je 65×133 cm, sedanja pa meri 77×113 cm. Leseni del oltarja je prenovil "podobar Ivan Šubic etc."¹¹ Nov obod oltarne mize je bil sezidan iz opeke. V sredino nove oltarne mize so bili vgrajeni ostanki prejšnje oltarne mize in deli gotskega slavoloka, ki je bil iz domače labore. Ob prenovi je bila oltarna miza tudi nekoliko povečana proti vzhodu. Medtem ko je bil prvotni del oltarne mize v celoti postavljen na zemlji, je bil dozidani vzhodni del postavljen kar na opečnati tlak. Dno oltarne mize je segalo 60 cm v globino. V mizo glavnega oltarja pa je bil "položen kvadraten kos ($30 \times 30 \times 4$ cm) iz črnega glinškega apnenca. Vanj je vdelaana ploščica belega kararskega marmorja."¹² Tudi obod v letu 2002 prenovljene oltarne mize je iz opeke in ima enake dimenzije kot prejšnji.

Deli romanske apside, ki so bili vzdani v oltarno mizo

kot je tista v glavnem oltarju. Narejena je iz podpeškega črnega apnenca, ki ga predajo bele kalcitne proge litioidnih školjk. Vložek je iz rdečkaste veronske apnenčeve breče."¹³ Prvotni del oltarne mize je bil zgrajen iz labore in okroglic.

Ob prenovi leta 2002, so bili položeni podložni beton, hidroizolacija, betonski estrih in opečnati tlakovci. Novi tlak (izdelek Pečarstva Avbelj iz Lukovice pri Domžalah) je položen po vzoru starega, čeprav so njegove dimenzije ($24 \times 24 \times 2,5$ cm) nekoliko večje od starega ($18 \times 24 \times 4$ cm). Tudi oltar je bil podkovan in hidroizoliran. Prepereli ometi so bili zamenjani s paraprepustnimi.

Ob prenovi cerkvenega tlaka so bili pod leseno oltarno stopnico stranskega oltarja sv. Frančiška Ksaverija odkriti skeletni ostanki. Gre za človeške kosti, nekaj živalskih pa je bilo najdenih v prezbitერიju. Antropološka analiza dr. Petre Leben - Seljak je pokazala,

Prenovitevna dela so leta 2002 potekala tudi v stranski kapeli sv. Frančiška Ksaverija. Tudi tu je bil opečnati tlak položen na estrih. Tlakovci so bili položeni v različnih obdobjih, večji del ob dozidavi kapele, del ob oltarju pa ob prezidavi le-tega. Pod lesenim podstavkom oltarja ni bilo tlakovcev, ampak zemlja. Podobno kot oltarna miza glavnega oltarja je bila povečana tudi oltarna miza oltarja, posvečenega sv. Frančišku Ksaveriju. Različen gradbeni material namreč razkriva, da je bila le-ta povečana za 20 cm proti jugu oz. proti ladji. Dozidavo potrjuje tudi oltarna plošča iz rdečkastega škofjeloškega konglomerata, ki se je prvotni oltarni mizi prilegala, za sedanjo pa je premajhna. "V stranski kapeli je v oltarno mizo položena kamnita plošča (grobek) enake dimenzije

da človeške kosti pripadajo najmanj dvema osebam. Prvi skelet¹⁴ pripada moškemu, kar dokazujejo spolni znaki na kolčnici, robustni nadlahtnici z močno izraženimi mišičnimi narastišči ter široka in robustna mandibula. Moški je bil ob smrti star 40 do 60 let. Struktura sklepne površine na sramnici spada v fazo II (37-49 let) ali III (46-58) let. To starost potrjuje tudi stanje zobovja v mandibuli oziroma izguba osmih zob že za časa življenja, ki je običajnejša v starejšem življenjskem obdobju. Drugi skelet¹⁵ pripada osebi, stari približno 15 let. Razvoj skeletnega sistema še ni zaključen. Spol osebe ni določljiv, deloma zaradi slabe ohranjenosti skeleta, deloma pa zaradi mladosti osebe, saj se sekundarni spolni znaki na okostju razvijejo šele med puberteto. Na obeh skeletih ni opaziti resnejših patoloških sprememb. Za drugi skelet je značilno dokaj slabo stanje zobovja, gledano z vidika mladosti osebe. Ohranjenih je osem zob, deset zob je izpadlo po smrti, trije pa pred smrtjo. Na zgornjem podočniku je vidna hipoplazija zobne sklenine, kar kaže, da je v času formiranja zobne krone (med prvim in šestim letom starosti) otrok doživel stresne situacije, bodisi obdobja podhranjenosti ali pa bolezni.¹⁶

Najdeni skeletni ostanki so že druga tovrstna najdba. Tudi ob zamenjavi droga za električno napeljavo na južni strani cerkve leta 1991 so delavci našli skeletne ostanki, kar dokazuje, da so umrle nekoč pokopavali okrog cerkve.

¹ A. P. Florjančič, *Geološka analiza*, 1.

² A. P. Florjančič, n. d., 1.

³ Prim. M. Bertonec, Š. Pavli, *Romanska apsida v podružnični cerkvi sv. Nikolaja na Godešiču*, v: *Loški razgledi* 48, Škofja Loka 2001, 159.

⁴ Prim. N. Leben, *Romanska arhitektura na severnem obrobju loškega gospostva*, v: *Kranjski zbornik* 1995, Mestna občina Kranj, Kranj 1995, 55.

⁵ M. Zadnikar, *Romanika v Sloveniji*, DZS, Ljubljana 1982, 37.

⁶ A. P. Florjančič, n. d., 1.

⁷ Dr. France Štukl.

⁸ Prim. N. Leben, n. d., 52.

⁹ A. P. Florjančič, n. d., 1.

¹⁰ A. P. Florjančič, n. d., 1.

¹¹ Napis na oltarju.

¹² A. P. Florjančič, n. d., 1.

¹³ A. P. Florjančič, n. d., 1.

¹⁴ **"Skelet 1: moški, maturus, 40-60 let. Kosti lobanje:** spodnja čeljustnica (*mandibula*); **kosti trupa:** 7 vretenc: prvi dve vratni vretenci (*atlas in axis*), 1 prsno vretence in 4 ledvena vretenca; križnica (*os sacrum*); nekaj fragmentov reber; **kosti zgornjih okončin:** del leve lopatice (*cavitas glenoidalis scapulae sin.*); deloma ohranjena leva in desna nadlahtnica (*humerus*); proksimalni del leve podlahtnice ter še en del korpusa ter en distalni del podlahtnice (*ulna*); 2 fragmenta korpusa koželjnice (*radius*); **nekaj kosti manusa:** kaveljnica (*os hamatus*), 4 dlančnice (*os metacarpale*) in 2 proksimalna prstna členka (*phalanx proximalis ossa digitorum manus*); **kosti spodnjih okončin:** leva kolčnica (*os coxae*); korpus desne golenice (*tibia*); korpus mečnice (*fibula*); desna skočnica (*talus*); del petnice (*calcaneus*) in 2 klina (*os cuneiforme*). " P. Leben - Seljak, *Antropološka analiza kostnih ostankov iz cerkve na Godešiču*, 1.

¹⁵ **"Skelet 2: spol nedoločljiv, juvenis, približno 15 let. Kosti lobanje:** leva in desna temenica (*os parietale*); del zatilnice (*os occipitale*); del leve senčnice (*os temporale*); spodnja čeljustnica (*mandibula*); desna zgornja čeljustnica (*maxilla*); **kosti trupa:** 7 vretenc (2 vratni in 5 prsnih); 2 segmenta prsnice (*sternum*); **kosti zgornjih okončin:** desna lopatica (*scapula*); leva ključnica in del desne (*clavicula*); sklepna glava nadlahtnice (*caput humeri*); proksimalni del desne podlahtnice (*ulna*); korpus koželjnice (*radius*); **kosti spodnjih okončin:** sramnica (*os pubis*); leva in desna stegenica brez distalnega dela (*femur*); leva in desna golenica brez proksimalnega dela (*tibia*); korpusa obeh mečnic (*fibula*); 3 stopalnice (*ossa metarsi*). " P. Leben - Seljak, n. d., 1-2.

¹⁶ Prim. P. Leben - Seljak, n. d., 1-2.